

Grundtvig oversat til tysk Salmetradition

*Principielle Betragtninger i Anledning af
Dr. Görnandts Gendigtninger.*

Af Leif Ludwig Albertsen.

At oversætte er vanskeligt. Selv en Oversættelse, der er foretaget med Omhu, Pietet og Indsigt, vil blive farvet af, at dunkle Steder maa gengives i fortolket Form, og at Originalens Personalstil truer med et forsvinde bag den Tids- og Genrestil, som Oversætteren vælger. Grundtvigs Salmer f. Eks. er paa een Gang Salmer og lyriske Digte. Hvis man oversætter dem qua Salmer, vil man forfalde til at indpasse dem i sit eget Sprogs Salmetone, selvom f. Eks. den tyske Salmetone i høj Grad er præget af det 17. Aarhundrede, medens Grundtvigs Salmer ikke ligger fjernt fra det 19. Aarhundredes verdslige Lyrik.

I det Øjeblik en Oversættelse er foretaget for at gøre danske Salmer til tyske Salmer, vil Oversættelsen saaledes være direkte misvisende for den Litteraturhistoriker, der læser den for at lære Grundtvig at kende som lyrisk Digter. En tysk Litteraturhistoriker, der næsten ikke kender lyriske Digte fra sin egen Litteraturs romantiske Epoke, der vilde være anvendelige som Salmer, vil ved Læsningen af Grundtvigs Salmer i Dr. Görnandts Oversættelse¹⁾ føle, at de blot er kirkelig Brugspoesi uden Forbindelse med de verdslige litterære Strømninger, der herskede, da de blev affattet. En saadan afkoblet, tidsfjern, pasticheagtig Kirkepoesi findes i Danmark i det 20. Aarhundrede. Men ikke hos Grundtvig.

Problemet er uløseligt, saalænge Grundtvig hører hjemme i to Fakulteter. Jeg har truffet Præster, der hævdede, at alt i Grundtvigs lyriske Produktion kunde forstaas og omskrives til Prosa. Netop Repræsentanter for et Fakultet, der skulde have Forstaaelse for Transcendens, søgte den ikke i det formede Ordkunstværk. Modsat vil en

1. Grundtvig als Kirchenliederdichter in lutherischer und ökumenischer Sicht (Grundtvig auf Deutsch) von Werner Görnandt Dr. theol. h. c. Zweite, erweiterte Auflage Helsingør 1969, 80 Sider.

Litteraturhistoriker ikke anse Poesi eller fiktiv Prosa, end ikke Læredigte af lyrisk eller episk Observans²), for Tekster, der kan forstaaes fuldtud. Netop Værkets ubeskrivelige Kerne lokker ham til at beskæftige sig med dets endnu beskrivelige Udenværker. I gamle Dage talte man om, at Digtere, medens de set i jordisk Perspektiv dyrkede et Haandværk, himmelsk set laa under for en *furor poeticus*, der rakte ud over Autors Intelligens og logiske Indsigt. I al Fald som heuristisk Terminus er Vorherre saaledes absolut anvendelig i Litteraturvidenskaben. Men vil Teologerne anerkende ham?

Det er ikke denne Problematik, Görnandt strejfer, naar han i sit Forord beskedent understreger, at hans Oversættelser er Forsøg. Han fremhæver, at han af Hensyn til Rim og Melodi har maattet være fri i sin Gengivelse, og han henviser til, at Oversættelserne er Frugt af et Behov, opstaaet hos tyske Flygtninge i Danmark efter 2. Verdenskrig. Görnands Beskedenhed er overdrevet. Det Arbejde, han i en lille Menneskealder har lagt i disse Oversættelser, er stort, frugtbart, kompetent i økumenisk Henseende.

Kun derfor er det overhovedet rimeligt at beskæftige sig med dem udfra en litteraturhistorisk Synsvinkel. De fleste Oversættelser, vi ser her i Landet, er jo præget af, at Oversætteren af økonomiske Grunde springer alle Vanskeligheder over. Hvis f. Eks. tyske Romanforfattere kunde læse Dansk, vilde de ofte kunne faa hele Oplag af deres Værker i dansk Oversættelse tilintetgjort med den Begrundelse, at der forelaa en illegitim Omformning.

*

Forud for de 33 Oversættelser gaar en Introduktion til Grundtvig, beregnet paa ikke mindst tyske Teologer. *Seer og Skjald* er ifølge Görnandt den Betegnelse, man her i Norden bruger (Præsens!) for en Mand, der skuer Menneskelivets og Folkelivets Dybder og veed at forkynde sine Visioner poetisk og profetisk. Hvorledes denne Seer og Skjald har præget dansk Kristendom, ikke blot dansk Grundtvigianisme, gøres der Rede for i en fair Fremstilling af de forskellige Stadier i Grundtvigs Fromhedsliv, apologetisk sammenlignet med Luther. Sakramenternes centrale Position i den danske Folkekirke

2. Her og et Par Gange i det følgende maa jeg tillade mig den Uhøflighed at henvise til egne Afhandlinger fremfor den Urimelighed at skrive dem af. At heller ikke Læredigte bare er Logik sat paa Vers, er en af Teserne i min Bog *Das Lehrgedicht*, Aarhus 1967, 409 Sider.

fremhæves over for undrende Tyskeres Forkærlighed for Bibel og Prædiken.

Görnandt gør opmærksom paa, at Grundtvigs nationale Sange oplevede en Renæssance i Alsangen, og sætter den nye Forstaaelse for Grundtvig i Forbindelse med Hal Kochs Forelæsninger i Begyndelsen af Besættelsestiden. Man maa ganske vist i denne Sammenhæng erindre, at det saa godt som udelukkende var det nationale Aspekt, der blev dyrket ved Alsangen. Alsangens religiøse Indhold svang sig næppe op over v. d. Reckes *Kongernes Konge*, som jeg selv betegnende nok som Barn møntede paa Christian X, Kongesangbogens Titelfigur. Og denne nationale Side af Grundtvig er jo i Dag fuldkommen død uden for Skolens foreskrevne Sangundervisning. Görnandt retter da ogsaa Blikket mod Grundtvigs økumeniske Træk, hans Tankeverdens globale Muligheder.

Som Hovedkarakteristikon for Grundtvigs Salmer fremhæves, at de i mindre Grad omhandler Spændingsforholdet mellem Synd og Naade end det mellem Død og Liv. Men iøvrigt ser Görnandt det ikke som sin Opgave at foretage en Analyse af Salmerne. Han indskrænker sig til korte Anmærkninger i Forbindelse med de enkelte Oversættelser, dels for at undskylde nogle Smaarettelser, der er fuldtud forstaaelige udfra Hensigten med Oversættelserne, men som det er vigtigt at nævne, som naar *Norden* erstattes med *Abendland*³), dels for at gøre den tyske Læser fortrolig med danske kirkelige Forhold. Egentlige Fortolkninger er ganske kortfattede, som denne til *Søndag Morgen fra de døde: Jeder Sonntag – ein kleines Ostern*⁴). Görnandts Hovedindsats er selve Oversættelserne, og det er da ogsaa disse, der i særlig Grad maa interessere en dansk Læser: Hvilket Indtryk maa en Tysker ved Læsningen heraf faa af Grundtvig?

*

Enhed, Struktur, ydre Form:

En Oversættelse vil som Regel gengive Originalens Opbygning nogenlunde korrekt. Prosaiske Oversættelser kan ganske vist være upaa-

3. I det følgende betyder DDS Den danske Salmebog, her citeret efter Dansk Sprogværns Udgave, København 1958, og WG Görnandts omhandlede Bog. Cifret før Komma betegner Salmens Nummer de respektive Steder, det derpaa følgende Ciffer Strofens Nummer. Dersom der herudover følger et Komma og Ciffer, betegner dette Verselinjen. DDS 242,3,4:WG 12,3,4.

4. WG 16 Anm.

lidelige med Hensyn til Afsnit og anden Interpungeringen, poetiske være nødsaget til lette Omstillinger. Vanskeligere er det for en Oversætter at lægge Mærke til, at et Ord eller en Vending kan forekomme flere Gange og altsaa er et strukturelt Nøglebegreb. Megen kunstnerisk Opbygning kan paa denne Maade gaa sørgelig tabt⁵).

Særlig hensynsløs over for et Digts Struktur er Kirken med sin vilkaarlige Beskæring af Salmer, ikke mindst den tyske Kirke, der f. Eks. tillader Afsyngning af de to første Strofer af en Salme uden Hensyntagen til Resten. Men ogsaa den danske Salmebog har skaa-ret og rettet i de poetiske Forlæg uden tilstrækkelig Hensyntagen til, at Digtet var formet af en Kunstner⁶). Og vor Tids danske Salme-tone lader ganske haant om organisk poetisk Enhed og nøjes med at opsummere opbyggelige Floskler⁷).

Görmandt har i høj Grad undgaaet disse Farer. Alligevel at pege paa de Steder, hvor dette ikke er lykkedes ham, kan forekomme som en utidig Forfølgelse. Til Belysning af en Oversætters Vanskeligheder bør dette Materiale imidlertid bringes.

Som Forlæg benytter Görmandt i Princippet den danske Salmebog. I saa Henseende bliver Oversættelsen altsaa ikke ringere end det danske Forlæg; som Gengivelse af, hvad der i Dag synges som Salmer i den danske Kirke, er den endog særdeles legitim. At tage Hensyn til, hvordan Salmerne oprindelig har set ud, vilde sprænge alle Rammer. Alligevel er Tyskerne at beklage. Vi Danskere kan jo ogsaa læse Salmerne i en mere lødig Form end Salmebogens⁸).

Men lad os betragte Oversætterens Skødesynder for saa vidt, som

5. Dette lader sig f. Eks. paavise ved at sammenholde en Analyse af *Prindsessen paa Ærten* med Æventyrets tyske Oversættelser, forsøgt af mig i *Die Deutschen und ihr Märchendichter Andersen* i *Anderseniana* III, I, 1 (1970) Side 71-87.
6. Jf. mine Analyser af, hvad der er sket med et Par Digte af Kingo og Brorson, i *Skal moderne salmer være kunst?* i Dansk teologisk tidsskrift XXXIII (1970).
7. F. eks. Vilstrups *Vor Arv vi kendes ved*, DDS 304, der holder meget af Adjektivet *værdig*. Sammenhængen opløses ved tre forskellige Apostrofer (Menigheden, Modersmaalet, Gud). I sidste Strofe sammenblandes følgende heterogene Metaforer: *Fynd, Vægt, virke, Frugt (værdig Frugt), vandre, Lys*. Dette er ikke Poesi, men Sammenstilling af Gloser, der hver for sig tænder velkendte Kontakter i Publikum. Sin kraftløse Epigonalitet vedgaar Forfatteren selv ved at tale om *denne sene Slægt*.
8. Men at gaa tilbage til Grundtvigs oprindelige Salmer vanskeliggøres allerede af disses Omfang. Omvendt kan man ogsaa sige, at f. Eks. den drastiske Forkortelse af *Dejlig er den Himmel blaa* er baade sammenhængende og mere anvendelig end Originaldigtet.

de er med til at forstyrre Indtrykket af organisk sammenhængende Digtning:

Apostrofer benyttes af Grundtvig kun, naar Anraabelsen har central Funktion i hele Digtet. Yderst sjældent apostroferes mere end een, som Regel Gud, i andre Tilfælde f. Eks. Kirkeklokken. Görnandt bruger Apostrofer fuldkommen i Flæng; hver Gang der i Sammenhængen er Tale om Gud eller Kirken eller Menigheden eller Mennesket, kan vedkommende ogsaa apostroferes. Dette giver Salmerne en kedelig flakkende Karakter. Saaledes tiltales i *Vær velkommen, Herrens Aar* pludselig ogsaa Julenatten, i *Guds Ord blev aldrig bundet* baade Gud og Verdens Magter, hos Grundtvig kun sidstnævnte, i *Herren han har besøgt sit Folk* baade Herren og Folket, hos Grundtvig kun Folket. I Oversættelsen af *Kirken den er et gammelt Hus*, der selv er uden Apostrofer, anraaber Görnandt efter Tur Kirken, Døbefonten, Alteret og Gud, i *Den signede Dag med Fryd vi ser* anraabes foruden Højtidsdagen ogsaa Midnatsstunden (!), i *Løgnens Fader vi forsage Fanden*, Gud, Menigheden og derpaa igen Gud⁹). Dette betyder med andre Ord, at Görnandt og med ham Salmesyngere ikke mener noget med det, naar de anraaber Gud. Imperativ er blot en stilistisk Variant til Indikativ. Lidt anderledes ligger Forholdet nok hos Grundtvig selv.

Det kan synes en Petitesse, at Grundtvigs Adskillelse mellem Digterens Singularis og Menneskehedens Pluralis i *Giv mig, Gud, en Salmetunge* ophæves i *Gib, o Gott, uns Psalmen-Zungen*¹⁰). Ændringen skyldes tydeligvis Hensynet til Rimet, et Hensyn, man bør have mild Forstaaelse for. Mere kompliceret er Digterens og Oversætterens Forhold til Verbernes Tempussystem. Grundtvig gaar her i Princippet saaledes frem, at han fremstiller det forbigangne i Præteritum, medens Præsens reserveres det nærværende. Paa denne Maade skelner han i adskillige Salmer tydeligt mellem Strofer i Præteritum og Strofer i Præsens, ja bygger til en vis Grad Salmen op paa denne Forskel. Anderledes Oversætteren, for hvem alt forgangent ogsaa er nærværende. Poetisk set fører denne Tidsdifferens imidlertid til, at Konturerne svækkes. I *Lover Gud, I Kristne fromme* kontrasteres hos Grundtvig Luthers historiske Fremtræden (*tændte Lys*) med Guds evige Nærvær. For Tyskeren er ogsaa Luther præsentisk (*Zündet jene Kerze an*). I *Alle mine Kilder skal være hos dig*

9. WG 1; WG 4; WG 7; WG 13; WG 15; WG 21.

10. WG 26.

beretter Grundtvig i de tre første Strofer om Velsignelsen i Gamle og Ny Testamente, alt dette i Præteritum, medens de tre følgende Strofer i Præsens skuer ud over Nutid og Fremtid. Görnandt skifter over til Præsens i tredie Strofe. Der er mange Eksempler paa denne Frihed, ikke alle er lige skæbnesvangre, og nogle har Karakter af Tanketorsk¹¹).

Et andet Opbygningsselement er Gentagelsen. Det er næppe et Tilfælde, at baade 2. og 9. Strofe af *Herren han har besøgt sit Folk* begynder med Linjen *Frelseren laa i sorten Jord*. Følgelig maa det bebrejdes Oversætteren, at de to Linjer hos ham lyder vidt forskelligt¹²). Tilsvarende svækkes Fornemmelsen for et Digts Helhed, naar sammenknyttende Adverbier, især henimod Digtets Slutning, bortfalder under Indtryk af, at hver Strofe er en god evangelisk Sandhed i sig selv. Denne Fejl er ikke hyppig hos Görnandt, men den forekommer. Det konkluderende *Give da Gud* i Slutningen af *Kirken den er et gammelt Hus* er ikke gengivet tilfredsstillende med det slet ikke tilbagevisende *Gib doch, o Gott*. Endsige bør *Derfor nu naar Aftenklokken melder* gengives med *Da nun bald die Abendglocke schweiget*¹³). At Klokken iøvrigt stik imod Grundtvigs Mening tier paa dette Sted, skyldes naturligvis Rimet. Vi maa indrømme, at Rim er en Vanskelighed i Oversættelser. Saa meget mere kunde man da have anbefalet, at Oversætteren havde bevaret denne Salmes delvise Rimløshed, et Karakteristikon, der spejler Salmens særlige klanglige Indhold, og ikke, godt borgerligt nivellerende, havde indført Krydsrim! Netop naar mange personlige Træk af sig selv forsvinder ved en Oversættelse, er det dumdrigtigt bevidst at fjerne dem.

*

Ordvalg:

Den, der kender Originalen, vil især spejde efter, hvor mange af dens med inderlig Fryd erindrede Ejendommeligheder der har overlevet, det være sig *Fredskovens Nattergale* eller det folkeviseagtige

11. WG 11; WG 28; jf. WG 2,8,1 ctr. DDS 76,8,1; WG 8,1,3 ctr. DDS 247,1,3; WG 11,5,7 ctr. DDS 302,5,7, vel under Indflydelse af DDS 302,6,2; WG 13,5,5f. ctr. DDS 280,5,5f.; WG 25,6,1f. ctr. DDS 487,6,1f.; WG 31,7,5 ctr. DDS 279,7,5.

12. WG 7.

13. WG 13; WG 23,9,1.

Natten hun. Man forstaar, at nogle maa gaa til, men begræder det ligefuldt, naar de erstattes af en Banalitet. Vanskeligere er det at forlige sig med, at Tyskeren i Steden smykker sine Salmer med Ord-former fra Luthers Tid og iøvrigt ogsaa i sin Akcentuering bevarer den større Frihed, der skyldes, at Salmemelodier i Tyskland stadig synges under Hensyntagen til, at de repræsenterer en tidlig Baroktid ikke blot tonalt, men ogsaa rytmisk. Det vilde maaske have været rimeligt i en Introduktion af danske Salmer at minde om og at tage Hensyn til, at Salmemelodier i Danmark næsten alle synges i samme Rytme som det 19. Aarhundredes folkelige Sange (og maaske burde akkompagneres ikke af Orgel, men af Klaver). Idet Görnandt under Oversættelsen har den tyske Tradition i Øret, fjerner han Grundtvig fra dennes nære Forbindelse med sin Samtids verdslige Sange. Lad os betragte først, hvad der er gaaet til, derpaa, hvad der er kommet i Steden:

Mange farverige og plastiske Billeder gaar tabt, d. v. s. de erstattes af forsigtige Almindeligheder. Hvor Grundtvig skriver *Døden med sin Istap-Haand*, nøjes Görnandt med det trivielle *der Tod mit eis'ger Hand*, selvom *Eiszapfhand* vilde have været muligt; *for en Krone, for en Gylden* bliver til det banale *für des Mammons schnödes Gleiten*. Borte er, at Jesus *farved* Korset med sit Blod, og at *det klang fra Læber blaa*, borte, at han *stormede Dødens Taarne*. Vi maa savne, at han *fo'r til Himmels hvid og rød* for ikke at tale om *Takkesangens Offerskaal*. Alt dette hører til de Omkostninger, en Oversættelse medfører¹⁴). Men man faar Mistanke om, at det ikke er en uvilkaarlig Følge af tekniske Vanskeligheder, men bevidst Ændring af Teksten, at ogsaa det lidet økumeniske Ord *Paveløgn* mangler, at Jesu *Angestsved* (der staar i Relation til *den bange Sjæl*) er fjernet fra *Guds Fred er mer end Englevagt*, og at Ordspillet mellem denne Salmes Titellinje og den afsluttende Strofes »*Guds Fred*« drukner¹⁵).

Grundtvigs arkaiserende Indslag af Typen *Natten hun, Kirken hun* falder som Offer for selve det tyske Sprogs Struktur. Denne bærer ligeledes Skylden for en Forskydning fra det verbale til det nominale i Vers som *naar Hjertet skjalv, og Graaden randt: In Herzensangst*

14. DDS 609,9,1:WG 32,9,1; DDS 302,2,3:WG 11,2,3; DDS 354,2,4:WG 4,2,4; DDS 354,3,4:WG 4,3,4; DDS 308,3,4:WG 7,3,4; DDS 247,4,6:WG 8,4,6; DDS 247,5,4 (og DDS 247,6,3):WG 8,5,4 (og WG 8,6,3).

15. DDS 302,2,8:WG 11,2,8; WG 25,3,2; WG 25,7,1.

*und Seelenpein*¹⁶). Langt mere interessant og beklageligt er det imidlertid, at Görnandt tilføjer Grundtvig et nyt Stiltræk, nemlig den tyske Salmetone fra Aarhundrederne efter Reformationen. Paa denne Maade lyder han næsten som de tyske Salmer, der findes i Forvejen, og man maa frygte, at Görnandt dermed har gjort sig selv en Bjørnetjeneste for saa vidt, som hans tyske Læsere vil have svært ved at se, hvad der er specielt ved Grundtvig, og hvorfor han er oversat. Det skal ganske vist indrømmes, at meget af Grundtvigs Tankeindhold bevares, men det skjules ligesom bag et traditionelt tysk Slør af Ordformer fra Tiden efter Luther.

Jeg tænker paa Former som *mein Seele, darf* i Betydningen *tør, behøver, funden* i Betydningen *gefunden, Vogl* som Eenstavelsesord, *sungen* for *sangen*, *so* som Relativpronomen, *geschichte* for *geschieht, Sein Herrlichkeit, all Angst, gläuben* for *glauben, da* som Støtteord til Relativpronomenet (*Gross sind, die da niedrig werden*), *worden* for *geworden*¹⁷). Vistnok rene Fantasiformer er de pseudotidlignyhøjtske Infinitiver i det raffinerede Rim *Wer will fleuchen, Der muss kreuchen*¹⁸). Iøvrigt er *fleuchen* dannet analogt til *fleucht*, altsaa *flieht*, hvilket ikke giver Mening i Sammenhængen. Görnandt mener *fliegt*, altsaa *fleugt*, altsaa i Guds Navn **fleugen*.

Lad os træde et Skridt tilbage og se, hvad der er i al Fald denne Oversættelses Problematik, idet det kan røbes, at den deles af mange andre Oversættelser. Originalens Personalstil svækkes, – der sker en Nivellering henimod Normalsproget, ikke, fordi Oversætteren er fri, men tværtimod, fordi han er angst. Hertil kommer Oversætterens Forankring i en tilsyneladende tilsvarende Genre i sit Hjemlands Litteratur; denne Genre svøber sig altomfavnende om det tilkomne nye, saa det, der skulde være et eksotisk Pust, ganske forsvinder. Noget ganske tilsvarende kan konstateres, naar Tyskerne oversætter Andersens Æventyr og samtidig indpasser dem i (den udvandede Tradition efter) deres egen Romantik¹⁹).

Til tysk Salmetradition, der jo gaar tilbage til Tiden før Martin Opitz, hører ogsaa en relativt stor Frihed over for den motoriske Rytme. Dette medfører hos Görnandt Ord- og Sætningsbetoninger,

16. DDS 308,1,2:WG 7,1,2; DDS 308,3,1:WG 7,3,1; DDS 367,1,6:WG 15,1,6; DDS 609,2,2:WG 32,2,2.

17. WG 2,6,1; WG 4,6,3; WG 4,8,6; WG 5,1,7; WG 7,6,4; WG 13,4,4; WG 13,7,6; WG 14,1,3; WG 15,4,6; WG 22,4,4; WG 29,1,3; WG 32,1,5.

18. WG 29,3,5f. efter DDS 539,3,5f. *vi maa krybe, for vi flyve*.

19. Jf. den ovenfor Anm. 5 nævnte Artikel.

der har været utænkkelige i verdslig Poesi de sidste 350 Aar, f. Eks. *bis zú der Welt Ende, wie Steppenbrände, Mit Gottes Wórt, Dáss flammen Bérg-Höhn, Vérlas uns nicht, Láss wachsen traut*²⁰), medens Grundtvig indskrænker saadanne »Tonbeugungen« til længere Substantiver, i de her oversatte Salmer saaledes *Fredskóvens, Guldstágen, Livsórdet*²¹).

*

Indhold:

Baade Gengivelsen af Opbygning og af Stil kræver, som vi har set det i det foregaaende, nøje Analyse af Originalen. Og ligegyldig hvor indgaaende denne er, vil Oversættelsen blive en Afglans, der højst kan stræbe efter i grove Træk at gengive Originalens indre Balance.

Paa eet Punkt kan netop den omhyggelige Oversætters Indsats føre til egentlig Ændring af Originalen, nemlig i de Tilfælde, hvor et dunkelt eller dobbelttydigt Udsagn skal gengives. Gengivelsen bliver Udtryk for en intellektuel Fortolkning, og Digtet løftes fra det anelsesfulde over i det mere alment forstaaelige. Görnandt indrømmer, at han gaar saaledes frem, og mener at maatte gøre det ikke mindst af Hensyn til sin tyske Menighed.

Billeder erkendes som Billeder, og det udtrykkes med rene Ord, at de er det. Detaljer, som man anser for daarlige, ændres let. Nye Ideer melder sig og lokker Gendigteren til at digte videre.

Naar Digtere oversætter egne Værker, løber de ofte løbsk og bliver Manierister²²). Mere ædruelige Oversættere søger at bevare et nøgternt Afhængighedsforhold til Forbilledet, og netop den nøgterne Erkendelse, den omhyggelige Analyse svarer til Oversættelsens ogsaa i stilistisk Henseende mere objektive Karakter. Oversættelsen er læseligere end Originalen. Saaledes ogsaa Görnandt.

Det er fristende og vel ogsaa legitimt i Steden for *Palmefugl* at skrive *Phönixvog*l og at erstatte *hun har fundet Englesmilet* med *Lächeln Engel ihr entgegen*. Anden Strofe af *Evig sand er Herrens Tale* maa til Brug for den danske Menighed forsynes med to Fodnoter; er det da forkert i en Oversættelse til Brug for tyske Menig-

20. Alle fra WG 18.

21. DDS 247,2,2; DDS 411,5,7; DDS 486,1,7.

22. Jf den berømte Analyse af Oehlenschlägers Oversættelser i Erik Lundings *Wege zur Kunstinterpretation*, Aarhus 1953, Side 65–67.

heder at indbygge disse Fodnoter i Teksten selv, naar der endog bringes Undskyldning for det i en Anmærkning?²³) Lidt mindre nødvendig er denne fortolkende Omskrivning, naar Originalen stadig er forstaaelig for almindelige kristne. Hvorfor gengive *vokse i Løn Bru-den som Solen saa skøn* med *Lass wachsen traut Deine Gemeinde zur Braut*, hvorfor tydeliggøre *naar de som Sne er hvide* og *om Vintertide* ved at skrive *schneeweiss im Haare* og *im Winter ihrer Jahre*?²⁴)

Oversætteren hæfter sig straks ved, hvad der logisk set egentlig er Meningen, og det umiddelbare Udtryk naar slet ikke frem til Læseren. Hvor Grundtvig symbolistisk gør Naturoplevelse og Gudsoplevelse identiske, gør Görnandt Naturen til en stereotyp Allegori. Det er – og jeg frygter, at Teologerne ikke kan forstaa mig – Forrædderi over for Grundtvig at oversætte *en Foraarsmorgen skøn* med *Ewgen Frühlings Morgenglanz*, *i Jesu Navn en gylden Høst* med *Der Geistesernte güldne Stund* eller *Alle mine Kilder* med *Alle meine Heilsquellen*! Der er Forskel paa at sige *Kirken hun sad i Enkestand* og *Kirche war wie im Witwenstand*; Forskellen er det allegoriserende *som om*²⁵).

I Sammenligning hermed er de mere haandgribelige Ændringer mere uskyldige. Det drejer sig dels om Ændringer, som Oversætteren foretager bevidst af Hensyn til sit Publikum – vi saa ovenfor, at »Norden« blev rettet til »Abendland« – dels Videredigtninger, ofte inspireret af Rimord.

I *Det kimer nu til Julefest* foreslaar Görnandt i en Anmærkning at rette *Nytaarsgaver* og *Nytaarssang* til *Weihnachtsgaben* og *Weihnachts-Sang*; i *Var I ikke Galilæer* rettes *Jødelands Apostelskare* af Hensyn til de tyske Publikums Følelser til *Boten aus dem Heiligen Lande*, selvom *Judenlande* vilde have været metrisk muligt, og det gaar ikke at kalde Kirken *ein altes Haus* – derfor det i denne Sammenhæng ikke ganske logiske *ein ewig Haus*²⁶). Næsten henrivende er det at gengive *da Jesus mødte os i Vang* med *Als wir bei unserm Ostergang*, som baade er motiveret af Sammenhængen og bærer Mindelser om den klassiske tyske *Osterspaziergang*²⁷). Det maa atter

23. DDS 207,1,7:WG 5,1,7; DDS 207,3,8:WG 5,3,8; WG 29 Anm.

24. DDS 276,5,3f:WG 18,5,3f.; DDS 4,7,4f.:WG 26,7,4f.

25. DDS 207,5,5:WG 5,5,5; DDS 247,1,6: WG 8,1,6; DDS 396,1,1:WG 28,1,1; DDS 308,3,1:WG 7,3,1.

26. WG 2,1,4; WG 2,9,4; WG 12,2,1; WG 13,1,1 ctr. DDS 280,1,1.

27. DDS 209,6,3:WG 6,6,3.

fremhæves, at Görnandt ikke mindst, naar han er fri i sin Gengivelse, kan skabe poetisk Stemning. Egentlige Fejltydninger har jeg næppe bemærket; det skulde da være Oversættelsen *raser ej i Blinde: gleicht doch nicht den Blinden* eller *trøst de spage: stärk die Wachen*; denne etymologiserende Oversættelse giver ingen Mening paa dette Sted²⁸). Et moderne *Nichts weset zum Vergleiche* skurrer i Øret som Gengivelse af *det har ingen Lige*; andre Ændringer kan være uvilgede²⁹). En for en Lægmand at se kættersk Udlægning af den hellige Skrift foretager Görnandt, da han forklarer Mørket midt paa Dagen ved Jesu Død som en Solnedgang: *Sonne sank, da Er verblichen* efter *Solen sortned, da han blegned*³⁰). Ogsaa denne Fejl kan imidlertid forklares ved, at Oversætteren slet ikke gør Holdt ved den konkrete Hændelse, men straks allegoriserer. Et enkelt Sted er Oversætterens Syntaks endnu dunklere end Originalens: *Lässt Dornen Rosen wachsen neu*³¹).

Vi vil ikke fortabe os. Det kan se ud som en Haan, naar det paa den ene Side uafsladelig fremhæves, hvor omhyggeligt et Arbejde Görnandt gennem en lille Menneskealder har udført, og man saa paa den anden Side bringer lange Lister over Mangler. Det er Recensentens Lod. Han kan ikke blot citere og derpaa tilføje: Se, hvor smukt! Men han kan, og det er maaske allermest fair over for en gennemtænkt Oversættelse, forsøge at analysere Oversættelsens Væsen rent principielt. Mit Udgangspunkt har i denne Forbindelse været det litteraturhistoriske. I det Øjeblik, hvor man blot betragter Salmer som en Brugskunst, der benyttes under Gudstjenesten og her gaar sprogligt ind i en Helhed, der paa ingen Maade skal opfattes æstetisk, bortfalder ogsaa Kravet om, at Grundtvigs Tekster i en Oversættelse bør bevare deres Karakter af Ordkunstværker, deres Karakter af at være skrevet af Digteren Grundtvig, ikke blot Teologen Grundtvig.

Det er sikkert ikke Meningen, at man, mens man synger i Menigheden, skal glæde sig over de enkelte Salmedigteres Personal- og Epokestil. Disse skal tværtimod gøres anonyme og tidsløst kirkelige. Forholdet er blot det, at vi i den danske Salmebog trods haardhændede

28. DDS 354,5,1:WG 4,5,1; DDS 251,3,5:WG 9,3,5; *spag*, oldhøjtysk *spâhi*, betyder ganske vist *klog, aandeligt vaagen*, men Danskeren lægger det andet Karaktertræk i Ordet, som hin Uffe i Begyndelsen tilsyneladende havde.

29. WG 14,1,4 ctr. DDS 277,1,4; *Ward* WG 23,4,2 i Steden for *War* jf. DDS 726,4,2; jf. ovenfor i Anm. 11 om WG 11,5,7.

30. WG 5,2,1 ctr. DDS 207,2,1.

31. WG 7,5,3 ctr. DDS 308,5,3.

Omredigeringer stadig har staaende Digterværker, der vidner om den enkelte Digers personlige Stil, personlige aandelige Verden. Noget af dette gaar tabt, naar en Oversættelse ikke fuldtud respekterer dette subjektive Element, det formede Ordkunstværk som Udtryk for et bestemt Menneske i en bestemt Tid. Er det kættersk at minde herom?

*

Palinodi: Læredigtet:

Af Görnandts 33 Oversættelser er hidindtil kun de 32 behandlet. I et Anhang efter Salmeoversættelserne bringes Grundtvigs saakaldte Læredigt *Menneske først og Christen saa*³²).

Hvorfor er denne Oversættelse langt den bedste? Det er den, fordi Görnandt i dette Tilfælde ikke synes, at han oversætter en Salme, og derfor ikke føler sig bundet af denne tyske Genre, der med sin gammelmodige Karakter snarere syntes en Barriere end en Hjælp, naar det gjaldt at oversætte denne store Dansker til Tysk.

Menneske først og Christen saa bliver kaldt Grundtvigs *Lehrgedicht*. Den Genre, Oversætteren i denne Forbindelse bevidst eller ubevidst griber til, er Goethetidens Tankelyrik, og allerede dette er en Fordel, fordi den ligger tidsmæssigt meget nærmere ved Grundtvig. Derudover vover Görnandt i dette Tilfælde, hvor Versene ikke skal lyde i Kirken, i højere Grad end hidtil at bevare det Islæt af Dagligsprog, der kendetegner den danske Litteratur i denne Tid, baade Andersen og de egentlige Biedermeierdigtere, et Stiltræk, uden hvilket det vilde være vanskeligt at overbevise Tyskere om Grundtvigs antiakademiske Holdning.

Hvor vilde man unde den tyske Kirke, at den vilde tage mod Görnandts Gendigtninger ogsaa, naar de har denne Karakter³³).

32. WG 33 efter Nik. Fred. Sev. Grundtvig *Sang-Værk* III, København 1948, Side 296–298.

33. Er det smaaligt at gøre opmærksom paa, at der ogsaa i denne Gendigtning er enkelte Skønhedspletter? Grundtvig holder Mellemstykket Strofe 3–6 i Præteritum paa nær dets sidste Linjer, Görnandt benytter Præsens i Strofe 3, hvorved Grænsen mellem Mellemstykke og omklamrende Stykker udviskes. Det frække *Læsibog* har ingen stilistisk Ækvivalent. *Det er et Hoved-Stykke* er bedre end det relativerende *Heisst eins der Haupt-Lehrstücke*. Grundtvigs Kursiveringer er en Del af Teksten og burde bevares. Direkte misvisende er den næstsidsste Linje *Dann wird er Christ ganz ungemach; ungemach* betyder *besværligt, med Møje*, hvorfor ikke *ohn Ungemach* eller *und zwar gemach*?

Principielle Slutbemærkninger:

For at kunne tjene til andet end til rent foreløbig Orientering maa Oversættelser af litterære Tekster bygge paa indgaaende Analyse af ikke blot (som her) Digterens Tankeverden, men ogsaa hans Formsprog. Selv under disse Forudsætninger vil den omhyggelige Oversættelse ligge under for Faren for Harmonisering.

En Oversættelse kan retningsbestemmes af, at den samme Genre i det andet Sprog har bestemte, andre Traditioner. Særlig grelt træder dette frem, hvor Genren ligger paa et andet (her: illitterært) Niveau. Den omhyggelige Oversætter gør sig næppe denne Retningsbestemmelse bevidst, ligesom han ikke ved Oversættelse af en Tekst fra en tidligere Epoke kan undgaa at være bundet af sin egen Tid enten direkte eller dialektisk, idet han tilstræber en Pastiche.

En Oversættelse, der respekterer saa mange af Originalens Aspekter som muligt, bliver fattigere end Originalen. Den virkelig lødige Gendigter har altid haft Modet til subjektivt at vælge blandt Originalens Aspekter, til at være ikke Digterens Tjener, men hans Broder. Saadanne Oversættelser – paa Tysk er de skabt af Johann Heinrich Voss og Friedrich Rückert – kræver ikke blot Begejstring og ubegrænset Tid. Oversætteren skal paa een Gang været øvet Filolog, perfekt Metriker og – selvstændig Digter.

RESUMÉ:

Grundtvig auf deutsch.

Grundtvigs Gedichte sind einerseits autonome Gedankenlyrik, anderseits angewandte Kirchenlieder. Eine Uebersetzung dieser Gedichte ins Deutsche mit der ausgesprochenen Absicht, sie einer deutschen Gemeinde zugänglich zu machen, läuft daher die Gefahr, Grundtvig nicht als eigentümlichen Lyriker seiner Zeit sondern als stilistisch wenig originalen Produzenten von Werken einer Gattung erscheinen zu lassen, die, wie es für das deutsche Kirchenlied gilt, im 19. Jahrhundert bereits ihre Verbindung mit der lebendigen Literatur aufgegeben hatte zugunsten einer zeitlosen Pflege z. T. lutherisch-vorbarocker Klischees. Hinzu kommt die Gleichgültigkeit besonders der deutschen Theologen gegenüber dem Kunstwerk als gestalteter Form, die sich nicht als beliebig vereinzelte Strophen betrachten lässt.

Für den Deutschen, der sich wundert, wie im 19. Jahrhundert ein bedeutender Dichter Kirchenlieder verfassen konnte, die zugleich hohe Lyrik sind, sind daher auch Dr. Görnands sorgfältige, aber theologische Uebersetzungen einiger Gedichte Grundtvigs irreführend. Ueber diese besondere Problematik hinaus lassen

sie zugleich die Schwierigkeiten zum Vorschein kommen, die wohl jeder Uebersetzung eignen: die Interpretation dunkler Stellen und dadurch die Verschiebung ins mehr Intellektuelle, die Harmonisierung eines kühnen Personalstils zugunsten des Normaleren, die Umformung der Symbole zu Allegorien, die Unmöglichkeit, alle Korrespondenzen lautlicher und lexikalischer Art und damit einen wichtigen Teil der Struktur zu erkennen geschweige denn wiederzugeben usw. Der braven Uebersetzung, die vergeblich bemüht ist, möglichst vielen Aspekten des Originals treu zu bleiben, ist am Ende doch die mehr subjektive vorzuziehen, wie sie uns z. B. bei Voss und Rückert begegnet, die auf einmal geübte Philologen, perfekte Metriker und – selbständige Dichter waren.

LLA